

IRODALOM.

(1). dr. BENKŐ GÁBOR: *Mineralogiai közlemények az erdélyi Érczhegységből* (Orvos-természettud. Értesítő, 14, 1889, 163—166, [183—186], Kolozsvár).

HUNYAD-BOICZA: Termés *arany* a Boiczaer Rudolff Gold- und Silber Bergwerk bányájából, melyet The Boicza Goldmining Co. Limited bérel; az egyik darabon az arany barnapáton termett, ágas-bogas formában, a másikon pedig az mint lemez a calcit, sphalerit, barnapát és quarz keverékében látható, mely keverék mint telértöltelék a pyrittel impregnált melaphyrtufában van. *Felső-Kajanel*, a berlini Handels-Gesellschaft bányájából, a) *Pyrgyrit*: ∞ P 2. $\{11\bar{2}0\}$, $\frac{\infty}{2}$ R. $\{10\bar{1}0\}$, — $\frac{1}{2}$ R $\{10\bar{1}2\}$, feketés ólomszürke kristályokban, pyrittel, quarz kristálykérgen; b) *Gyps*: ∞ P $\{110\}$, ∞ P ∞ $\{010\}$, — P $\{111\}$, viztisza kristályok quarz kristálykérgen, sphalerit, pyrit, tetraedrit társaságában; c) *Tetraedrit*: $\frac{0}{2}$ $\{111\}$, $\frac{202}{2}$ $\{112\}$, ∞ O $\{110\}$, acélszürke, sphalerit, pyrit és barnapát társaságában quarzon; d) *Termés ezüst*, kúszált finom szálakban, rendszeren pyrittel együtt a quarzon.

Hondol: a) Termés *arzen* a Miklósbányából, quarzon termett szürkésfekete színű, héjjas szerkezetű gömbökben; b) *Bournonit*, igen rovátkás feketés ólomszürke színű kristályok baryt társaságában a quarzon. *Hunyad-Kristyór*: a Paltyn hegy Szt.-János bányájából termés *arany*, finom drótokban és lemezekben a rhodochrosittól áthatott quarzban. *Muszariu hegy*: a Dániel bányából (a másik a Szt.-Háromság bánya) erednek a) Termés *arany*, kristályos quarz-kérgen arsenopyrit és sphalerit társaságában szép tektonikájú lemezekben, melyeken apró kristályok ülnek; az arany vagy szép aranysárga vagy pedig barnás-vörös (rézhez hasonló) színű; b) *Arsenopyrit*: ∞ P $\{110\}$, $\frac{1}{2}$ P ∞ $\{012\}$, acélszürke színű kristályokban quarz-kristálykérgen, pyrit és sphalerit társaságában; c) *Calcit*: R 3. $\{21\bar{3}1\}$, tejfehérszínű kristályokban, vagy igen finom tükben a quarzon; d) *Markasit*: vékony lemezekben a quarzon.

Sztanizza: a «Magyar-német bányatársulat» Papp bányájából *allemontit*, ónféher színű szemcsés, gömbös darabokban, antimonit társaságában; a szemek mák-borsószem nagyságúak, görbén héjas szerkezetűek, faji súlyuk 6·15 (3 mérés közepe); a Biró bányából calcitba finom drótok módjára nőtt termés *arany*.

Tekerő: a «Magyar Goldmining Co. Limited, London» Szentgyörgy bányájából a) Termés *arany*, ágas-bogas formában quarz-kristálykérgen, de finom lemezes szálakban is, calcitba növe, vagy pedig sphalerit, galenit és calcit társaságában, quarzon. b) *Baryt*, c. $\{001\}$. o P, d. $\{102\}$. $\frac{1}{2}$ P ∞ , m $\{110\}$. ∞ P, z $\{111\}$. P, b. $\{010\}$. ∞ P ∞ a. $\{100\}$. ∞ P ∞ és ekkor a bázis szerint táblás, vagy pedig a c. $\{001\}$. o P, d. $\{102\}$. $\frac{1}{2}$ P ∞ , o. $\{011\}$. P ∞ , m. $\{110\}$. ∞ P, z. $\{111\}$. P és b. $\{010\}$. ∞ P ∞ formákkal, de inkább dómás termettel; a kris-

tályok quarz-kristálykérgen, vagy pedig tarkára futtatott színű pyriten és sphaleriten nőttek; c) Termés ezüst, hajforma szálakban, quarz-kristálykérgen, pyrit, arsenopyrit és pyrrargyrit társaságában. SCHMIDT SÁNDOR.

(2). FRANZENAU ÁGOST: «*Adalékok a borsodmegyei Apátfalva környékének geológiájához*» (Természetrajzi Füzetek, XI. köt. Budapest, 1889. 61—641.).

Ezen értekezésben a szerző az Apátfalva (Eger mellett) szomszédságában talált marin tályagot ismerteti, a mely az ismert kövületek alapján régebbinek bizonyult, mint az ugyanitt előforduló s már BÖCKH által leírt tengeri homok; a mely ugyancsak egy homokos; de csillámdús és sárga tályag réteget tartalmaz, *Rotalia Beccarii* (LINNÉ) sp.- és *Truncatulina Ackneriana*- (D'ORB.) -val s felette pedig egy ostriga-pad van, a melyet hihetőleg az *Ostrea gigensis* (SCHLOTTH.) alkot.

A régebbi szürkés marin tályagból — melynek fekvése az előbbeni fiatalabb homokhoz nem volt megállapítható — a szerző a következő 11 kövületfajt ismerteti: *Buccinum Toulai* (AUG.), *Buccinum restitutum* (FONT), *Natica* sp., *Dentalium* sp., *Corbula gibba* (OLIVI), *Thracia* sp. et *Thracia convexa* (SOW.), *Lutaria oblonga* (CHEMIN), *Ercilia pusilla* (PHIL.), *Cardium* sp., *Venus islandicoides* (LAM.), *Nucula nucleus* (LINNÉ); a melyek, minthogy a II. mediterrán emeletben honosak, arra is vallanak s így a szerző ezen réteget jogosan a II. mediterrán emeletbe osztja be. Ezen tályagoknak a kövületekben dúsabb rétege a mikroszkop alatt számos ostracodát és 9 foraminifera fajt szolgáltatott, úgymint: *Nodosoria* sp., *Nonionia communis* (D'ORB), *Polystomella macella* (FICHT és MOLL.), *Rotalia simplex* (D'ORB), *Rotalia Beccarii* (LINNÉ) sp., *Globigerina bulloides* (D'ORB), *Globigerina triloba* (RSS.), *Truncatulina Bouëana* (D'ORB), *Heterolepa Dutemplei* (D'ORB). Egy másik a tulajdon völgy felső részéből való s kevésbé kövületdús réteg iszapolási eredménye, szintén ostracodákat és a következő foraminifera fajokat eredményezte: *Nonionina communis* (D'ORB), *Nonionina Soldani* (D'ORB), *Nonionina granosa* (D'ORB), *Rotalia simplex* (D'ORB), *Rotalia Beccarii* (LINNÉ) sp. Ugyanitt a Verence völgyben, a honnan a szerző ezen iszapolásra szánt tályagot vette, egy 15 cm vastag széntelevet is talált, melynek fedője egy kékes tályag: *Polystromella obtusa* (D'ORB)-, *Rotalia simplex* (D'ORB)- és *Rotalia Beccarii* (LINNÉ) sp.-el. S végre itt a Verence völgyben, ennek alján a diluviális agyag is föl van tárva, a melyben: *Helix hispida* (LINNÉ), *Helix pulchella* (MÜLL.), *Helix orbicularis* (KLEIN), *Pupa tridens* (DRAP), és *Succinea putris* (LINNÉ) fordulnak elő. — A Kis-Piszkó aljában ugyancsak diluviális agyagban találta a szerző a *Pupa muscorum* (LINNÉ) sp.-t és a *Succinea oblonga*-t. (DRAP.).

Dr. LÖRENTHEY IMRE.

(3). DR. SZABÓ JÓZSEF: *Új opállelet Vörösvágáson*. (Természettud. Közlöny 1889. XXI. köt. 166. l.)

(4). DR. SZABÓ JÓZSEF: *A párisi 1889. tárlat tudományos szempontból. (Opál és gyémánt.)* (Budapesti Szemle 1889., 154. szám.)

1. *Magyar és mexikói nemes opálok*. A magyar opálok régi nevezetes termőhelyén, Vörösvágáson (Sáros m.), illetve Dubnik pusztá határában, 1889 elején a nemes opál egy új telepére bukkantak. Az opál tudvalevőleg rendesen kisebb-

nagyobb fészkekben fordul elő; ez alkalommal pedig egy 15 m hosszú töltelkre akadtak, melynek vastagsága vagy 0,2 m. Teteje helyenkint vízszintes lap, beszárulás közben keletkezett idomokkal, vagy laza fehér opálporról. E tömeg, mely vagy két méterhátszát nyomott, nagyobb részében tejopál, melyet azonban vagy két izben nemes opálréteg szel át, sőt olykor a tetején is «vakult» nemes opál van, melyet «oculus»-nak mondanak. Ez opál előfordulásának sajátja a színfoltok nagyságában áll, ellentétben a szokottabb esettel, midőn azok aprók. Ilyen az ausztráliai opál, mely szép, nemes, de csak vékony lemezben fordul elő, s ennél fogva értékesebb köszörülésre nem alkalmas.

A vörösvágási opálok az 1889-iki párisi tárlaton EGGER urak, mint a bányák jelenlegi bérlői által ki is voltak állítva,¹ s ugyanott voltak láthatók a mexikói előfordulások is;² az ausztráliai meg a hondurasi (Közép-Amerika) ellenben nem.

Dr. SZABÓ JÓZSEF párisi tartózkodása alatt megragadta az alkalmat, hogy az «*Association française pour l'avancement des sciences*» ott tartott congressusán egy előadásban úgy a magyar, valamint vele összehasonlítólag a mexikói nemes opálról is szóljon. Ez alkalomra mindkét kiállító átengedte bemutatásra opálkincseinek legbecsesebb darabjait, a mikor is kitűnt, hogy a mexikói nemes opálok között akadnak ugyan a magyarnak versenytársai, de azért a bemutatott 15.000 frank értékű vörösvágási opál mégis föntartotta «a világ fensőséget» e honi drágaköveinkre nézve.

Különben a mexikói opált szintén már bányászszák, s az előfordulási viszonyai a miénkhez hasonlók. A mexikói trachyt, melyben a nemes opált találják, olyan, mint a nagymihályi, melyből gr. SZTÁRAYNÉ-nak egész gyűjteménye van köszörült nemes opálból, noha azt csak a felületen találták s a komoly bányászatot még csak meg sem kísérelték.

Végül még megemlíthetjük, hogy a vörösvágási opálbányákban az eddig is ismert pyriten, markasiton és antimoniton kívül legujabban még sárgás baryt-kristályok is találtak.

2. *Gyémántok.* Impozáns képet nyújtott a párisi tárlat gyémántkiállítása is, mely minden egyéb e téren látottat tetemesen felülmúlt. Kelet-India, Golconda és Vizapur, valamint Brazília gyémánttelepei azonban szegényesek Dél-Afrikához képest. Cap vidéke meglepő mennyiségben és nagyságban szolgáltatja a drágakövek e királyát. Látható volt sok szabad nyers gyémánt-kristály, közöttök 2—3 cm átmérőjű kopott octaederek. Külön szekrényben kőzetdarabok voltak egymásra halmozva, de mindegyikben néhány nagy gyémánt fordult elő benőve. A régi gyémánttelepek homok- és kavicsban nyújtották a gyémántot, Cap vidéke szilárd kőzetben³ is.

Be volt mutatva a gyémántköszörülés is, melynek főfészke hagyományosan még ma is Amsterdam. A régi eljárás mellett összehasonlítás végett ott volt lát-

¹ Sajátságos, hogy e kiállítás BREZTINA A. úr figyelmét kikerülte. — Ann. d. k. k. nat. Hofmus. IV. Not. Reisebericht.

² Lelethelye: Hacienda Esperanza. Queretaro államban, Mexiko. Kiállítójok pedig JOSÉ G. DE COSIO.

³ A Capvidéki gyémántok tudvalevőleg sötét szerpentinbreccia-féle kőzetben fordulnak elő.

ható haladottabb stádiuma is, mert most már gázmotort is alkalmaznak, mi a köszörülés munkáját tetemesen könnyíti és gyorsabbá teszi.

De nemcsak a nyers gyémántok dolgában volt a párisi kiállítás rendkívüli, de a brillánsok dolgában is. A francia ékszerészek osztályában külön asztalon volt kitéve a legnagyobb köszörült gyémánt, mely szépségre nézve sem enged semmit a fejedelmi gyémántoknak. Súlya 180 karát, tehát 44-el több, mint a Regent, 74-el több, mint a Kohinoor.* Cap szülöttje.

Nyers állapotban súlya 457 karát volt, de hogy jobb alakot kapjon, leválasztottak belőle 45 karátnyi darabot, melyből magából is kikerült egy 20 karátos brilláns. Tulajdonosa egy syndikátus, angol és francia ékszerészekből. Amsterdamban köszörülték. Hollandia királynéja jelen volt, midőn az első lapot (facette) adták meg neki. A köszörülés tizenhét hónapi munkába került. A walesi herceg megnézvén, e megjegyzést tette: «C'est un diamant impérial». Ezt keresztelésnek vették és ezentul «Imperial» lesz a neve.

A Cap-gyémántok fordulatot hoztak be az ékszerek dolgában. Mióta oly sok a gyémánt, az arany-ékszerészet háttérbe szorul és előtérbe nyomul a drágakő-ékszerészet, kiterjedve egyéb drágakőekre és a gyöngyre is.

Azon monopol, melyet egykor a párisi ékszerészet élvezett, megszűnt; a világtárlatokon mindinkább kiténik, hogy e mesterség művészete az egyes nemzeteknél saját hazai motívumok alapján fejlődik; csak egyben tartotta meg Páris az ő fenségét: ez az imitatio-ipar. A drágakövek és általában az ékszerészet utánzása oly magas fokra emelkedett, hogy e tekintetben eddig Franciaországgal semmi más nemzet nem versenyez. Statisztikai adatok alapján ki van mutatva, hogy az ékszer-utánzás iparának évi forgalma vagy 60 millió frank, s foglalkozást ad közel 30,000 embernek.

Dr. SCHAFARZIK FERENCZ.

(5) TÉGLÁS GÁBOR: *Ujabb barlangok az erdélyrészi érczhegység délkeleti övéből.* (Mathematikai és természettudományi Értesítő. Kiadja a magy. tud. Akadémia. 1886/7, V. kötet; p. 180.)

TÉGLÁS GABRIEL: *Neuere Höhlen aus dem südöstlichen Teile des siebenbürgischen Erzgebirges.* (Math. u. naturw. Berichte aus Ungarn. 1886/7; Band V. p. 191.)

Szerző e cikkében egyrészt Boicza és az Ompoly völgy közti területen végzett folytatólagos barlangkutatásainak eredményeit közli, másrészt a Nagyági-Csetrás hegység dél, kelet és észak felől körítő völgyei barlangjait, sziklaszorosait és dolináit írja le. Valamennyien csak praehistoricus jelentőséggel bírnak.

FRANZENAU ÁGOSTON.

* A kohinoor, mely eredeti csiszoltatásában 186 karátot nyomott, második csiszoltatása után (Voorsanger által Amsterdamban 1852-ben először gőzerő segítségével 36 nap alatt) 106¹/₁₆ karatra fogyott. A Regent súlya 136³/₄ karát, a bécsi «Florenzi»-é pedig 133¹/₅. Ez új gyémántot az ismertebbek közül csakis az Orloff mulja föl, a mennyiben súlya 194³/₄ karát; de ennek formája nem brilláns, hanem rozetta.